

Daria Podedworna

Uniwersytet Zielonogórski

„[...] najlepszy były premier” – wizerunek i działalność José Zapatero po zakończeniu sprawowania funkcji premiera Hiszpanii

SŁOWA KLUCZOWE: Zapatero, były premier, wizerunek polityczny, hiszpańska scena polityczna

KEYWORDS: Zapatero, former prime minister, political image, the Spanish political scene

Wstęp i założenia teoretyczne

To, że José Luis Rodríguez Zapatero nie będzie dłużej premierem Hiszpanii, było powszechnie wiadomo od wiosny 2011 r., kiedy ówczesny szef rządu podał do publicznej wiadomości, że nie zamierza ponownie ubiegać się o ten urząd¹. Zwyczajowo zanim polityk rozpocznie swoją kadencję na jednym z najistotniejszych politycznych stanowisk, najczęściej już w okresie kampanii wyborczej ze strony samego kandydata bądź jego sztabu pojawiają się różnego rodzaju obietnice i zapowiedzi, na czym w przyszłości skupią się jego działania. Prezentowany program pozwala zarówno wyborcom, jak i mediom przypuszczać, co może stać się głównym celem jego polityki, w jakim kierunku będzie zmierzać, czy też jak będą wyglądały rządy. W trakcie kadencji, czy już po jej zakończeniu, odbywa się rozliczanie z przedwyborczych obietnic. Zastanawiające jest, czy taki mechanizm działa w drugą stronę, a mianowicie, czy pojawiają się pytania, jak będzie wyglądała działalność polityka po zakończeniu politycznej kariery czy też po odejściu ze stanowiska.

W niniejszym artykule podjęta zostanie próba przybliżenia sylwetki i oceny wizerunku byłego premiera Hiszpanii José Luisa Rodrigueza Zapatero, jednak nie w kontekście sprawowanej przez niego w latach 2004-2011 funkcji premiera, lecz od chwili, kiedy po przegranych przez Partido Socialista Obrero Español (PSOE) wyborach przestał piastować wspomniany urząd. Podstawą badawczą dla pracy będą źródła hiszpańskie,

¹ E. Pérez-Amat, *Zapatero anuncia que no será candidato a las elecciones de 2012 y abre la puerta a las primarias*, rtve.es, <http://www.rtve.es/noticias/20110402/zapatero-anuncia-no-sera-candidato-elecciones-2012-abre-puerta-primarias/421516.shtml> [10.05.2015].

w szczególności zaś materiały pochodzące z portali internetowych największych ogólnokrajowych serwisów informacyjnych, takich jak: El País, El Mundo, RTVE czy Antena 3. Choć ramy czasowe zostaną zawężone do wspomnianego okresu po zakończeniu kadencji, czyli od grudnia 2011 do wiosny 2015 r., nie sposób nie nawiązać do czasów rządów socjalistów, choćby ze względu na to, że zmiana władzy zawsze towarzyszy pewien etap podsumowań i oceny. Ponadto na wizerunek polityka składa się także jego przeszłość, która w różnym stopniu determinuje jego postrzeganie obecnie.

Celem pracy jest odpowiedź na pytanie: w jaki sposób kształtuje się wizerunek Zapatero po odejściu z urzędu premiera? Do dalszej analizy pomocne będą pytania badawcze. Pierwszym z nich jest: w jakiej atmosferze Zapatero opuszczał Moncloę? Odwołanie się do nastrojów społecznych towarzyszącym zakończeniu kadencji wydaje się niezbędne, gdyż bezpośrednio wpływają one na percepcję polityka. W przypadku politycznej kariery niemożliwe jest odseparowanie przeszłości od teraźniejszości, zwłaszcza gdy mowa o etapach bezpośrednio po sobie następujących. Odejście polityka może odbywać się w dobrej, złej bądź neutralnej atmosferze społecznej, włączając w to sytuacje skrajne, przy czym każda z nich niewątpliwie jest znamieną dla politycznego wizerunku. W przypadku Zapatero atmosfera w chwili odejścia była zła i napięta, co jest naturalnym wynikiem trudnej sytuacji ekonomicznej i gospodarczej Hiszpanii. W związku z powyższym negatywne nastroje towarzyszące mu pod koniec kadencji były i nadal są widoczne w jego ocenach.

Kolejnym pytaniem badawczym jest: jaka polityczna przyszłość zapowiadana była dla byłego premiera? Pod uwagę zostaną wzięte zarówno deklaracje samego zainteresowanego, jak i przypuszczenia medialne oraz możliwości, jakie byłym premierom stwarza hiszpańskie prawo. Zwrócenie uwagi na perspektywy rysujące się przed politykiem jest punktem wyjścia dla przewidywań jego dalszej działalności bądź jej braku, a po upływie pewnego czasu może być podstawą do ewentualnego podsumowania tegoż etapu. Warto nadmienić, że dla José Zapatero, jak i dla każdego premiera kończącego swój urząd, hiszpańskie prawo stwarza możliwość wstąpienia do Rady Stanu, organu doradczego rządu². W dalszej części taka ewentualność i jej przyjęcie przez Zapatero zostaną szerzej omówione. Jednakże wydaje się, że taka perspektywa jest dla polityka ustępującego z jednego z najwyższych urzędów możliwością, aby zbyt szybko nie przejść na „polityczną emeryturę”.

Następne pytanie wynika z poprzedniego, a brzmi następująco: w jakim stopniu kontynuacja politycznej kariery wpływa na zmianę wizerunku? Charakter podjętej działalności może wpływać na postrzeganie polityka, a także na zainteresowanie jego osobą, zarówno ze strony mediów, jak i obywateli. Warto zwrócić uwagę, czy

² Art. 8 Ley Orgánica del Consejo de Estado, Ley Orgánica 3/1980, de 22 de abril.

postrzeżenie i odbiór społeczny Zapatero uległy zmianie, czy też jego działalność nie była w stanie ich przeobrazić.

Nie bez znaczenia dla recepcji polityka jest sposób prezentowania jego osoby w mediach, stąd kolejne z pytań: czy media koncentrowały uwagę na Zapatero po tym, gdy zakończył sprawować swój urząd? W jaki sposób go przedstawiano? Jako że środki masowego przekazu przyczyniają się do tworzenia bądź wzmocnienia opinii, zwrócenie uwagi na częstotliwość, kontekst i oddźwięk prezentowanych informacji wydaje się istotne dla celu pracy.

Od chwili zakończenia kadencji Zapatero jest przedstawiany na dwóch płaszczyznach, a mianowicie jako ówczesny premier w nawiązaniu do okresu 2004-2011, kiedy to był szefem rządu, i jako były premier w odniesieniu do stanu obecnego, trwającego od grudnia 2011 r. Zapatero traktowany jest jako ówczesny premier we wszelkich opiniach, wystąpieniach, wypowiedziach, artykułach prasowych bądź ich fragmentach, gdzie przywołuje się jego osobę w kontekście minionego okresu jego politycznej kariery, kiedy to był szefem rządu. Ważniejszy jest sam kontekst niż precyzja pojęciowa, gdyż wypowiedź może być skonstruowana w taki sposób, że nie pada w niej wyrażenie „ówczesny premier”. Natomiast określenie „były premier” odnosi się do tych sytuacji, kiedy mówi się o Zapatero w kontekście bieżących wydarzeń czy też kiedy on sam podejmuje bądź podjął jakąś aktywność już nie jako szef rządu, lecz właśnie „były premier”.

Wydaje się, że wśród wszelkich artykułów prasowych odnoszących się do Zapatero jako „ówczesnego premiera” można wyróżnić kilka typów nawiązujących do minionego okresu. Należą do nich:

- podsumowania i próby oceny kadencji, zazwyczaj następujące bezpośrednio po jej zakończeniu, ale mogą pojawić się także próby podsumowań z perspektywy czasu. Należy podkreślić, że w przypadku Zapatero podsumowania pojawiały się jeszcze przed wyborami, jako że nie ubiegał się o reelekcję³;
- wspomnienia czy przypomnienia danego okresu lub jego fragmentu w nawiązaniu do bieżących wydarzeń, choćby w rocznicę pewnego wydarzenia (np. 10 lat od wprowadzenia przez rząd PSOE ustawy przeciwko przemocy płci w 2004 r.⁴) czy przy okazji innych okoliczności (np. Narodowe Święto Hiszpanii obchodzone

³ Przykładowe artykuły tego typu: zob. *Así han sido los casi ocho años de gobierno de José Luis Rodríguez Zapatero*, antena3.com, http://www.antena3.com/especiales/noticias/elecciones-generales/2011/gobiernos-zapatero/asi-han-sido-casi-ochos-anos-gobierno-jose-luis-rodriguez-zapatero_2011100300079.html [11.05.2015]; L.R. Aizpeolea, *La difícil despedida de Zapatero*, elpais.com, http://politica.elpais.com/politica/2011/11/19/actualidad/1321736331_164413.html [11.05.2015].

⁴ Zob. *Zapatero celebrará el domingo los 10 años de la Ley de Violencia de Género*, europapress.es, <http://www.europapress.es/epsocial/politica-social/noticia-zapatero-celebrara-domingo-10-ani-versario-ley-violencia-genero-primera-iniciativa-gobierno-20141119150048.html> [11.05.2015].

corocznie 12 października, kiedy to można odwołać się do obchodów tego wydarzenia z poprzednich lat⁵);

- przywołanie osoby ówczesnego premiera w nawiązaniu do obecnych działań politycznych (np. prace nad zmianami ustawy, gdzie przywołuje się jej wprowadzenie bądź wcześniejsze nowelizacje wprowadzone przez ówczesny rząd⁶);
- inne przypadki, kiedy ktoś odwołuje się lub powraca do tamtego okresu, które nie zawsze muszą mieć konkretne uzasadnienie.

W tekstach dotyczących Zapatero, które ukazywały się po zakończeniu kadencji premiera, można zaobserwować, że tematyka dotyczy obu wyróżnionych płaszczyzn. Są to zarówno informacje dotyczące okresu, kiedy był szefem rządu, oraz takie, które poruszają kwestie następujące po opuszczeniu fotela premiera. W różnych publikacjach podejmowano próbę oceny bądź po prostu przypomniano wydarzenia z czasów rządów PSOE, ale także na bieżąco przywoływano i omawiano działania podejmowane przez byłego już premiera. Często jednak treści przenikają się i odwołują zarówno do przeszłości, jak i obecnych wydarzeń jednocześnie. Na podstawie analizowanych materiałów można wnioskować, że żadne z mediów nie było nastawione negatywnie ani też w żaden sposób go nie gloryfikowało. Tendencja była neutralna. Nie można wskazać tytułu prasowego, który byłby nastawiony ewidentnie pozytywnie bądź wyraźnie negatywnie w stosunku do omawianych wydarzeń i osoby.

Dla niniejszej analizy główną linią graniczną kariery politycznej Zapatero jest grudzień 2011 r. Wówczas, po przegranej w listopadowych wyborach, rządzące od niespełna ośmiu lat PSOE zostało zastąpione przez Partido Popular (PP). Zapatero zgodnie z zapowiedziami z kwietnia owego roku nie zdecydował się nawet na walkę o fotel premiera. W wyborach 20 listopada 2011 r. PSOE, z Alfredo Pérezem Rubalcabą jako kandydatem na szefa rządu, zdobyło 25,32%⁷ głosów, natomiast PP uzyskało wynik 41,89%⁸. Choć przegrana w wyborach jest bardzo ważnym momentem w jego politycznej karierze, to nie najbardziej przełomowym. Inne wydarzenie, które wpłynęło na postrzeganie Zapatero, a z pewnością przyczyniło się także do przegrania wyborów, to kryzys gospodarczy. Wydaje się, że mówiąc o okresie rządów PSOE pod kierownictwem Zapatero, wyróżnia się dwie płaszczyzny czasowe: do kryzysu i od kryzysu. To

⁵ Zob. E. García de Blas, A. Guede, *De la bandera de EE UU al "coñazo": más anécdotas de la Fiesta Nacional*, elpais.com, http://politica.elpais.com/politica/2012/10/12/actualidad/1350057475_295073.html, [11.05.2015].

⁶ Zob. A. Martín Plaza, *Las leyes del aborto en España: de la ley de supuestos de 1985 a la de plazos de 2010*, rtve.es, <http://www.rtve.es/noticias/20150218/leyes-del-aborto-espana-ley-supuestos-1985-plazos-2010/828240.shtml> [11.05.2015].

⁷ <http://www.congreso.es/consti/elecciones/generales/resultados.jsp?fecha=20/11/2011> [12.05.2015].

⁸ *Ibidem*.

właśnie kryzys gospodarczy stanowi najważniejszą linię graniczną wśród wielu istotnych wydarzeń rządów polityka z León.

Okres wycofania się z życia publicznego i politycznego

Po zakończeniu okresu swojego urzędowania na stanowisku premiera Zapatero na jakiś czas ograniczył swój udział w życiu publicznym i unikał medialnych wypowiedzi, co zapowiedział już po przegranych przez PSOE wyborach⁹. Odsunięcie się od polityki i mediów było dla niego łatwiejsze ze względu na to, że nie kontynuował kariery parlamentarnej, a na początku lutego 2012 r. także przestał pełnić funkcję sekretarza generalnego PSOE. Mimo że kilka dni później (9 lutego 2012) został doradcą w Radzie Stanu, nie oznaczało to jego powrotu do „medialnej polityki”¹⁰. Już w grudniu 2011 r., zanim doszło do zmiany na stanowisku premiera, ograniczał swoje wystąpienia publiczne, a także działalność w partii. W pierwszych miesiącach po zakończeniu kadencji medialne doniesienia na jego temat były znikome. Odnosiły się do podsumowania czy też rozliczania okresu jego rządów bądź nawiązywały do konkretnych etapów czy działań, jakie wtedy były podejmowane. Informowano także o jego politycznej absencji lub rzadkim pojawianiu się na jakiejś oficjalnej uroczystości, ewentualnie o planach na przyszłość, takich jak poświęcenie czasu dla rodziny czy wstąpienie do Rady Stanu. W wielu materiałach medialnych, jakie wówczas się ukazywały, można zauważyć wyraźny podział kadencji na wspomniane wcześniej dwa etapy, a mianowicie przed kryzysem i w czasie jego trwania. Ponadto można wywnioskować, że wizerunek Zapatero jako ówczesnego premiera został w dużej mierze zdeterminowany przez jego postępowanie w okresie recesji. Oceniano go przeważnie negatywnie, właśnie z powodu negowania kryzysu w początkowej fazie i spóźnionego działania, gdy ostatecznie rząd przyznał, że Hiszpania znajduje się w kryzysie. Jednocześnie środowiska popierające reformy związane z prawami jednostki przypominały dokonania rządu socjalistów jeszcze sprzed kryzysu.

Po raz pierwszy Zapatero pojawił się oficjalnie jako były premier na uroczystości wręczenia Orderu Złotego Runa 16 stycznia 2012 r. w pałacu królewskim, gdy odznaczony został Nicolas Sarkozy za działalność i współpracę między Hiszpanią i Francją zmierzającą do likwidacji terroryzmu ETA¹¹. Jednakże istotniejsze wydarzenia z jego

⁹ Luis R. Aizpeolea, *Zapatero se aleja de la fida pública*, www.elpais.com, http://politica.elpais.com/politica/2011/12/18/actualidad/1324229464_221980.html [13.05.2015].

¹⁰ *Zapatero se pone al servicio del Gobierno como nuevo consejero de Estado*, www.elpais.com, http://politica.elpais.com/politica/2012/02/09/actualidad/1328800206_653231.html [13.05.2015].

¹¹ *Zapatero, un ex presidente más*, www.elmundo.es, <http://www.elmundo.es/elmundo/2012/01/16/espana/1326724417.html> [13.05.2015].

udziałem nastąpiły na początku lutego 2012 r. Odbył się wtedy 38 kongres PSOE, gdzie po raz ostatni wystąpił jako sekretarz generalny partii. W swoim przemówieniu skierowanym do ponad 1000 członków PSOE wówczas jeszcze przewodniczący partii podjął m.in. próbę autokrytyki i wytłumaczenia się z niektórych swoich działań dotyczących jego rządów w czasie kryzysu¹². Od tego momentu aż do czerwca tego samego roku Zapatero nie podejmował publicznej aktywności w Hiszpanii. Według informacji dziennika „El País”, swojego pierwszego wywiadu już jako były szef rządu Zapatero udzielił za granicą, dla stacji Al Jazeera w maju 2012 r.¹³

Do jego pierwszego publicznego wystąpienia w kraju, po dłuższej nieobecności, doszło w czerwcu tego samego roku. Zapatero przyjął zaproszenie do debaty z kardynałem Antonio Cañizaresem. Była to debata zorganizowana na Katolickim Uniwersytecie w Avili na temat humanizmu w XXI w. Wchodząc na scenę, został wygwizdany przez widownię, jednak kardynał uspokoił zebranych, stanowczo stwierdzając, że spotykają się, żeby rozmawiać i jeśli ktoś nie chce wysłuchać jednej ze stron, to pomylił miejsca¹⁴. To właśnie chłodne przyjęcie byłego premiera przez widownię i fakt, że występował publicznie po raz pierwszy od dłuższego czasu, były w mediach głośno komentowane. Wspominano także o treści debaty i wypowiedziach obu prelegentów, jednak to nie istota dyskusji wydawała się w tym przypadku najważniejsza. Brak przychylności ze strony publiczności mógł nie być zaskoczeniem dla Zapatero, jak i obserwatorów, nie tylko z racji negatywnych ocen byłego premiera, ale także ze względu na miejsce wydarzenia. Avila jest miastem bardziej przychylnym PP i to właśnie ta partia zazwyczaj wygrywa tam wybory¹⁵.

„Najlepszy były premier”?

Tytułowy fragment cytatu „[...] najlepszy były premier” pochodzi z twitta jednego z polityków PP. Borja Sémpér 22 maja 2013 r. opublikował na swoim Twitterze następującą treść: „Zapatero umacnia się jako najlepszy były premier”¹⁶. Również na

¹² Zob. V. Gutiérrez Calvo, *Zapatero reivindica el zapaterismo*, [www.elpais.com](http://politica.elpais.com/politica/2012/02/03/actualidad/1328293389_482932.html), http://politica.elpais.com/politica/2012/02/03/actualidad/1328293389_482932.html [12.05.2015].

¹³ Z materiałów samej Al Jazzery wynika, że wywiad opublikowano około miesiąc później. Zob. *Zapatero se autocrítica en un libro*, [www.elpais.com](http://politica.elpais.com/politica/2012/06/03/actualidad/1338716216_370284.html), http://politica.elpais.com/politica/2012/06/03/actualidad/1338716216_370284.html [13.05.2015].

¹⁴ J.G. Bedoya, *Optimismo antropológico contra el negro pesimismo eclesial*, [www.elpais.com](http://sociedad.elpais.com/sociedad/2012/06/28/actualidad/1340912277_423198.html), http://sociedad.elpais.com/sociedad/2012/06/28/actualidad/1340912277_423198.html [13.05.2015].

¹⁵ <http://resultados.elpais.com/elecciones/2011/generales/congreso/08/05.html> [20.05.2015]; <http://resultados.elpais.com/elecciones/2008/generales/congreso/08/05.html> [20.05.2015]; <http://elecciones.lainformacion.com/generales/congreso/2004/castilla-y-leon/avila.html> [20.05.2015].

¹⁶ *Borja Sémpér en Twitter: “Zapatero se consolida como el mejor expresidente de gobierno”*, 22.05.2013, <http://www.huffingtonpost.es/2013/05/22/borja-semper-zapatero-mejor-expresiden->

Twitterze odpowiedział mu inny polityk PP Pablo Zalba: „zawsze mówiłem, że był najgorszym premierem i najlepszym byłym premierem”¹⁷. Obie opinie zostały przedstawione w kontekście dyskusji, jaką rozpoczął inny były premier Hiszpanii z ramienia PP, José María Aznar¹⁸. W czasie wywiadu, jakiego udzielił dla stacji telewizyjnej Antena 3, Aznar skrytykował obecnego szefa rządu, także reprezentującego PP, Mariano Rajoya¹⁹. Zachowanie Aznara, który pozwolił sobie na krytykę premiera ze swojej partii, było szeroko komentowane. Z jednej strony próbowano przekonać, że wypowiedź polityka PP nie była wcale krytyką, że jego słowa zostały jedynie tak zinterpretowane. Z drugiej strony natomiast słychać było opinie, że były premier nie powinien upominać aktualnego, zwłaszcza jeśli ten reprezentuje jego partię. W tych okolicznościach określenie przez polityków PP Zapatero mianem „najlepszego byłego premiera”, choć jest mocno wartościujące i może zostać odebrane jako ironiczne, pokazuje odmienną postawę obu byłych szefów rządu. Odnośnie do Zapatero jest to konsekwencją działania, jakie od czasu opuszczenia Moncloi podjął były szef rządu, a mianowicie braku krytyki wobec swojego następcy, a ponadto ograniczenia swojej obecności w życiu publicznym do minimum.

Warto odnotować, że już w 2012 r. w prasie podkreślono różnicę między Zapatero a Aznarem i Gonzalesem (PSOE), którym jako byłym premierem w prowokacyjny sposób zdarzało się zabierać głos w publicznych dyskusjach. Dziennik „El País” opisał to w następujący sposób: „już przed wybuchem kryzysu ekonomicznego [Zapatero – D.A.] zdecydował naśladować anglosaski model byłych premierów: nie powtarzać doświadczenia swoich poprzedników, Felipe Gonzáleza i José María Aznara, którzy często wtrącają się do debat narodowych pomiędzy rząd a opozycję i swoje własne partie”²⁰. Na ich tle wypowiedzi Zapatero były wówczas stonowane i niebudzące kontrowersji. Co do krytyki Rajoya ze strony Aznara, sam Zapatero odniósł się kilka dni później w wywiadzie dla Radio Nacional España (RNE). Powiedział: „mam respekt dla byłych premierów, miałem go, gdy byłem premierem [...]. Każdy interpretuje, jaka jest jego rola. Ja chcę utrzymać maksymalną ciszę, jaka jest możliwa, pomóc mojemu państwu we wszystkim, w czym mógłbym. Nie usłyszysz ode mnie żadnej krytyki

te_n_3318144.html?ncid=edlinkusaolp00000003 [15.05.2015]. Cytaty przywołują różne hiszpańskie media, jednak na Twitterze B. Sémpere nie jest on już dostępny.

¹⁷ *Ibidem*. Także w przypadku P. Zalba wypowiedź nie jest już możliwa do odszukania na Twitterze.

¹⁸ Zob. Zapatero: „No saldrá de mi boca una crítica a Rajoy. Mi voz tiene repercusión”, [www.elpais.com](http://elpais.com), http://politica.elpais.com/politica/2013/05/24/actualidad/1369389765_714268.html [15.05.2015].

¹⁹ Zob. Aznar no descarta volver: ‘Cumpliré con mi responsabilidad, mi conciencia, mi partido y mi país’, www.elmundo.es, <http://www.elmundo.es/elmundo/2013/05/21/espana/1369163437.html> [15.05.2015].

²⁰ Zapatero se autocrítica....

Rajoya, na przykład dlatego, że każda rzecz, jaką mógłbym powiedzieć tutaj albo gdzieś dalej, a w taki czy inny sposób zaszkodziłaby Hiszpanii, nie wyjdzie z moich ust. Głos byłego premiera pociąga za sobą reperkusje”²¹.

Zapatero w ten sposób podkreślił, jaką widzi dla siebie, byłego premiera, rolę. Jego działania nie zmierzają do powrotu do polityki najwyższego szczebla, lecz raczej próbuje znaleźć się wśród tych, którzy w razie potrzeby służą radą. Taka idea przyświecała mu zresztą, kiedy wstępował do Rady Stanu²². Warto nadmienić, że już kilkakrotnie wcześniej zapewniał, że nie będzie krytykował rządu oraz że dużo ważniejsze jest w sytuacji, w jakiej znajduje się Hiszpania, wyjście z kryzysu niż przepychanki pomiędzy partiami. Takie zapewnienia składał już w okresie zmiany władzy w grudniu 2011 r., co zostało wówczas zauważone przez media²³. Podobne zapewnienia z jego strony nastąpiły także podczas wspomnianego już 38 kongresu PSOE, który odbył się 3 lutego 2012 r. To, że nie walka o władzę jest najważniejsza, podkreślił takimi słowami: „Partido Socialista nie ma za cel pokonać PP. Ma za cel przezwyciężyć kryzys ekonomiczny”²⁴. Wypowiedź ta pokazuje, że kryzys ekonomiczny nie tylko zdeterminował drugą kadencję jego rządów, ale także jego dalszą działalność.

Kryzys gospodarczy jako główny czynnik postrzegania Zapatero

Jak już zostało podkreślone w przypadku Zapatero, to właśnie kryzys gospodarczy zażył na jego wizerunku i ocenie jako „ówczesnego premiera”. Przez opóźnione rozpoznanie kryzysu, a co za tym idzie – spóźnione działania, wystawiono mu surową i raczej negatywną ocenę. Opuszczał Moncloę w napiętej atmosferze, w czasie trudnej sytuacji gospodarczej i niezadowolenia społecznego.

Jego wystąpienie na 38 kongresie PSOE, które w dużej mierze było poświęcone tej kwestii, można uznać za próbę wpłynięcia zarówno na swój obecny wizerunek, jaki i ocenę minionych działań. Przyznał się, że kryzys gospodarczy zdiagnozowano zbyt późno, a reformy, jakie rząd został zmuszony podjąć, były konieczne i miały na celu niedopuszczenie do zapaści gospodarczej. Wszelkimi siłami starano się uniknąć

²¹ *La entrevista íntegra de Luis del Olmo al expresidente del Gobierno José Luis Rodríguez Zapatero*, www.rtve.es, <http://www.rtve.es/alicarta/videos/programa/entrevista-integra-luis-del-olmo-expresidente-del-gobierno-jose-luis-rodriguez-zapatero/1836497/> [28.04.2015].

²² Zob. *Zapatero pide 'apoyo político e institucional' para el Gobierno de Rajoy*, www.elmundo.es, <http://www.elmundo.es/elmundo/2012/02/09/espana/1328795369.html> [16.05.2015]; zob. *Zapatero se pone...*

²³ Luis R. Aizpeolea, *Zapatero se aleja...*

²⁴ www.rtve.es, <http://www.rtve.es/alicarta/videos/telediario/ex-presidente-del-gobierno-pedido-unidad-su-ultimo-discurso/> [18.04.2015].

zewewnętrznej interwencji dla Hiszpanii²⁵. Tłumacząc się, zadał także pytanie: „czy bez kryzysu na Wall Street, bez sytuacji, jaka miała miejsce w Grecji, czy trzeba by było podjąć kroki, które zostały podjęte w maju 2010 roku? Z pewnością nie”²⁶. Zaznaczył, że kryzys gospodarczy i trudna sytuacja wielu Hiszpanów, która pojawiła się w jego rezultacie, nie jest jedynie wynikiem wewnętrznych problemów kraju, ale także zewnętrznych uwarunkowań. To wystąpienie było swoistą autokrytyką i próbą wytlumaczenia się. Jednakże w całości nie zostało zdominowane przez trudny i dla partii niezbyt fortunny temat.

Przypomniał także o reformach, którymi jego rząd zwykł się chwalić, a mianowicie o ustanowieniu prawa przeciwko przemocą płci, prawa równości, legalizacji małżeństw homoseksualnych, prawa do aborcji, a także o zakończeniu zbrojnej walki przez ETA. W swoim stylu poprosił także o wsparcie i lojalność dla nowego sekretarza generalnego, jaki miał zostać wybrany na tym samym kongresie²⁷. Tego typu prośby i podkreślanie istoty jedności i wsparcia w partii są dosyć charakterystyczne dla Zapatero. O jedność i wsparcie prosił także wcześniej, chociażby w roku 2000, kiedy ubiegał się, a następnie został wybrany na stanowisko sekretarza generalnego PSOE²⁸. Choć były premier poruszył kwestie przez wielu uznawane za pozytywne aspekty rządów PSOE, to jednak obecność kryzysu była w nim dużo bardziej odczuwalna. Ponadto było to dla niego wystąpienie, którym żegnał się z przywództwem w partii po przegranych wyborach i w czasie, gdy oceny partii były bardzo niskie.

To, że kryzys zdeterminował ostatni etap kariery politycznej lewicowego premiera Hiszpanii i wyraźnie wpłynął na jego wizerunek, potwierdza się w wydanej przez niego książce. W listopadzie 2013 r. ukazały się jego wspomnienia właśnie z tego okresu. *El Dilema. 600 días de vértigo* to swojego rodzaju usprawiedliwienie się z działań szefa rządu w tym trudnym czasie, opis jego przemyśleń i odczuć. Jednakże książka spotkała się z dużą falą krytyki. Zapatero konieczne reformy i działania podejmowane przez rząd tłumaczył mniejszym złem²⁹. Szczególnie niekorzystnie wypadło zamieszczenie jako aneksu kopii listu szefa Europejskiego Banku Centralnego, Jean Claude Triechta, do szefa rządu Hiszpanii z sierpnia 2011 r. Autor listu doradzał szybkie wprowadzenie reform, aby uniknąć pogorszenia sytuacji w Hiszpanii i w całej strefie euro. Wówczas Zapatero nie ujawnił treści listu, co więcej nie przyznał się, że taki list w ogóle otrzymał. Osoby z jego środowiska próbowały usprawiedliwiać go, że wówczas ani nie zaprzeczał,

²⁵ Zob. <https://www.youtube.com/watch?v=vvEVTbXkH5o> [12.05.2015]; zob. V. Gutiérrez Calvo, *op. cit.*

²⁶ V. Gutiérrez Calvo, *op. cit.*

²⁷ Zob. <https://www.youtube.com/watch?v=vvEVTbXkH5o>; zob. V. Gutiérrez Calvo, *op. cit.*

²⁸ Zob. A. Díez, *Zapatero recupera la unidad del PSOE*, *El País* 24.07.2000; zob. J. Casquero, *De la división del viernes a la unidad del domingo*, „*El País*” 24.07.2000.

²⁹ Zob. J.L. Rodríguez Zapatero, *El Dilema. 600 Días De Vértigo*, Barcelona 2013.

ani nie potwierdzał istnienia listu³⁰. Książka, która miała choć częściowo oczyścić ówczesnego szefa rządu z działań podjętych w czasie kryzysu, poniekąd przyniosła falę krytyki byłemu już premierowi.

Dalsza aktywność polityczna i publiczna

Choć Zapatero początkowo wycofał się z życia publicznego i politycznego, z czasem coraz śmielej zaczął do niego powracać. Mimo że nie zdecydował się na powrót do polityki najwyższego szczebla, media zaobserwowały jego coraz większą aktywność. Przede wszystkim były premier coraz chętniej pojawiał się na różnego rodzaju akcjach promujących równouprawnienie. Kwestie związane z prawami jednostki oraz reformy odnoszące się do tematów światopoglądowych stanowią przeciwwagę dla krytyki za działania w czasie kryzysu. Nie można oczywiście stwierdzić, że wprowadzane przez rząd PSOE reformy w tym zakresie zostały przyjęte pozytywnie przez wszystkie środowiska. Jednak to właśnie one stały się flagowymi reformami rządów PSOE i Zapatero. Jeśli już doceniano jego polityczną działalność, to właśnie w tym zakresie.

Już jako były premier w 2014 r. został wyróżniony za swoją aktywność na rzecz walki z dyskryminacją ze względu na orientację seksualną. Nagrodę przyznała mu Państwowa Federacja Lesbijek, Gejów, Transseksualistów i Biseksualistów, za uchwalone w czasie jego rządów prawo do małżeństw osób tej samej płci, które zostało określone jako hiszpańska marka i przykład dla innych krajów. Zapatero przy okazji odbierania nagrody przyznał, że czuje się dumny z tego, że mógł przyczynić się do zmiany życia tysięcy osób, a także że Hiszpania stała się krajem bardziej przyzwoitym, które respektuje prawa swoich obywateli niezależnie od ich identyfikacji seksualnej³¹. Inne dokonanie jego rządu, z którego także czuje się dumny, to prawo do aborcji. Kiedy rząd PP chciał zaostriżyć przepisy dotyczące prawa do przerywania ciąży, polityk z León stanął w obronie wprowadzonych wcześniej regulacji prawnych. Powiedział: „to społeczeństwo nie zaakceptuje kroku wstecz w kwestii praw i wolności indywidualnych”³².

Choć publiczne działania Zapatero nie miały na celu krytyki rządu PP, nie uchroniły byłego premiera przed negatywnymi ocenami z jego strony. Został on przez rząd skrytykowany za swoją wizytę na Kubie, gdzie spotkał się z Raulem Castro w lutym 2015 r.

³⁰ Zob. A. Díez, „*El presidente Zapatero no ha mentado nunca en el Parlamento*”, www.elpais.com, http://politica.elpais.com/politica/2013/11/28/actualidad/1385634911_911465.html [18.05.2015]; zob. J. Torres López, *Zapatero exculpa a Zapatero*, www.elpais.com, http://ccaa.elpais.com/ccaa/2013/11/28/andalucia/1385670481_951684.html [18.05.2015].

³¹ *Zapatero: el matrimonio homosexual “sí que es Marca España”*, www.elpais.com, http://politica.elpais.com/politica/2014/04/24/actualidad/1398367664_158227.html [18.05.2015].

³² *Valenciano reivindica las políticas sociales de Zapatero*, www.elpais.com, http://politica.elpais.com/politica/2014/04/26/actualidad/1398513273_749316.html [18.05.2015].

Minister spraw zagranicznych Hiszpanii był oburzony zachowaniem Zapatero, gdyż nikt w ministerstwie o spotkaniu z Castro wcześniej nie wiedział. Współpracownicy byłego premiera próbowali bronić go, mówiąc, że Zapatero był na Kubie jako honorowy przedstawiciel komitetu ONZ do spraw zniesienia kary śmierci, jednak nie zmniejszyło to krytyki. José Manuel García Margallo, Minister Spraw Zagranicznych, powiedział, że była to: „najwyższa nielojalność i najwyższa niedogodność”³³. W obronie byłego premiera stanęła poprzednia Minister Spraw Zagranicznych Trinidad Jimenez, a także Pedro Sanchez, obecny sekretarz generalny PSOE, którego stosunki z Zapatero nie należą do najlepszych. Sam Zapatero zapewniał, że działa zawsze w interesie Hiszpanii³⁴. Jego wyjazd na Kubę sprowokował w hiszpańskiej prasie rozważania odnośnie do jego roli w polityce i tym, co wolno, a czego nie wypada byłemu premierowi.

Zainteresowanie mediów i refleksje w podobnym tonie pojawiły się już miesiąc wcześniej, gdy Zapatero wraz z byłym ministrem obrony José Bono spotkał się z liderem Podemos Pablo Iglesiasem oraz Íñigo Errejón w styczniu 2015 r. To spotkanie spowodowało z kolei ochłodzenie relacji byłego premiera z obecnym liderem PSOE Pedro Sánchezem. Zapatero określił to spotkanie jako osobiste, jednak ze strony otoczenia obecnego przewodniczącego partii słychać było głosy, że o tego typu rozmowach były lider PSOE powinien informować³⁵. Na przykładach obu politycznych spotkań widać, że jego działania jako byłego premiera są zauważane i komentowane przez prasę, a także wywołują poruszenie wśród innych polityków. Mimo że sam zainteresowany nie piastuje żadnej istotnej funkcji ani nie zapowiada powrotu do aktywnej polityki, jego wypowiedzi i poczynania nie pozostają obojętne. Z upływem czasu wydaje się także, że temat kryzysu gospodarczego jest coraz mniej widoczny. Jednocześnie upomnienia czy wytykanie nietaktu zarówno przez polityków PP, jak i samego PSOE wpływają na jego wizerunek. Wydaje się, że coraz trudniejsze może być określenie go jako taktownego i wycofanego byłego premiera.

Podsumowanie

Krytyka Zapatero za kryzys i ewentualne pochwały za reformy praw indywidualnych poniekąd obrazują, jak odbierana była jego kadencja jako szefa rządu, a mianowicie

---

³³ M. González, *Margallo acusa a Zapatero de perjudicar la extradición de etarras*, [www.elpais.com, http://politica.elpais.com/politica/2015/03/02/actualidad/1425308556_524783.html](http://politica.elpais.com/politica/2015/03/02/actualidad/1425308556_524783.html) [18.05.2015].

³⁴ M. González, A. Díez, *La cita sorpresa de Zapatero y Castro provoca un choque con Exteriores*, [www.elpais.com, http://internacional.elpais.com/internacional/2015/02/26/actualidad/1424920716_831811.html](http://internacional.elpais.com/internacional/2015/02/26/actualidad/1424920716_831811.html) [18.05.2015].

³⁵ Zob. E. Gil, *Zapatero se reunió con Pablo Iglesias y Errejón sin informar a Pedro Sánchez*, <http://www.abc.es/espana/20150121/abci-zapatero-reunion-podemos-201501211016.html> [19.05.2015].

do linii granicznej, jaką stał się kryzys gospodarczy. Oczywiście nie jest tak, że wszyscy są zgodni co do ocen wystawianych Zapatero, gdyż działalność polityczna charakteryzuje się różnicą poglądów. Wydaje się jednak, że najbardziej widoczne w mediach są zaprezentowane opinie i oceny.

Widać także, że mówiąc o byłym premierze, nie da się uniknąć nawiązania do jego kadencji, gdyż jest to perspektywa mocno rzutująca na jego wizerunek. Ponadto samo określanie polityka jako byłego premiera bądź ówczesnego szefa rządu wywołuje konotacje z pełnioną niegdyś funkcją. Można jedynie przypuszczać, że dalsza aktywność polityczna na większą skalę spowodowałaby wytworzenie się nowej perspektywy dla wizerunku polityka. Jeśli udział w życiu publicznym byłego premiera jest ograniczony, to i możliwość ewolucji wizerunku jest znikoma.

Wracając do kwestii tytułowego „najlepszego byłego premiera”, nie da się jednoznacznie ocenić, czy ironiczne miano wystawione Zapatero przez polityków PP ma rację bytu na dłuższą metę. Samo pojęcie „najlepszego” jest wieloznaczne. Kontekst, w jakim powyższe słowa zostały wypowiedziane, wskazywał na „nieprzeszkadzanie i niepodważanie/niekwestionowanie” działań rządu. Ponadto zastanawiające jest samo wycofanie się Zapatero z życia publicznego. Można pokusić się o opinię, że działanie w okresie kryzysu przyniosło mu tak negatywną ocenę, iż najlepsze co mógł zrobić w tej sytuacji, to po prostu ograniczyć swoją obecność w życiu publicznym do niezbędnego minimum. Jednocześnie jego wystąpienia na zagranicznych konferencjach, spotkania z politykami w kraju, wywiady dla mediów i działalność w Radzie Stanu pokazują, że nie jest on w stanie całkowicie wycofać się z polityki, a każda publiczna aktywność byłego premiera jest dostrzegana przez media i komentowana. W ten sposób podsumował to José Precado: „[Zapatero] jest zakochany w polityce”³⁶. Ponadto już Felipe Gonzales, opuszczając Moncloę, zauważył, że byli premierzy są jak „jarrones chinos”, czyli „chińskie wazony”, każdy je ceni, lecz trudno jest znaleźć dla nich miejsce w domu³⁷.

Literatura

- Aizpeolea L.R., *La difícil despedida de Zapatero*, elpais.com, http://politica.elpais.com/politica/2011/11/19/actualidad/1321736331_164413.html [11.05.2015].
 Aizpeolea L.R., *Zapatero se aleja de la fida pública*, www.elpais.com, http://politica.elpais.com/politica/2011/12/18/actualidad/1324229464_221980.html [13.05.2015].
 Art. 8 Ley Orgánica del Consejo de Estado, Ley Orgánica 3/1980, de 22 de abril.

³⁶ J. Precado, *Zapatero, la vida después de la troika*, www.elpais.com, http://politica.elpais.com/politica/2015/03/13/actualidad/1426269260_281662.html [19.05.2015].

³⁷ D. Carrascosa, *Jarrones chinos*, www.elpais.com, http://elpais.com/elpais/2015/01/23/opinion/1422033173_040060.html [19.05.2015].

- Así han sido los casi ocho años de gobierno de José Luis Rodríguez Zapatero*, antena3.com, http://www.antena3.com/especiales/noticias/elecciones-generales/2011/gobiernos-zapatero/asi-han-sido-casi-ocho-anos-gobierno-jose-luis-rodriguez-zapatero_2011100300079.html [11.05.2015].
- Aznar no descarta volver: 'Cumpliré con mi responsabilidad, mi conciencia, mi partido y mi país'*, www.elmundo.es, <http://www.elmundo.es/elmundo/2013/05/21/espana/1369163437.html> [15.05.2015].
- Bedoya J.G., *Optimismo antropológico contra el negro pesimismo eclesial*, www.elpais.com, http://sociedad.elpais.com/sociedad/2012/06/28/actualidad/1340912277_423198.html [13.05.2015].
- Borja Sémper en Twitter: "Zapatero se consolida como el mejor expresidente de gobierno"*, 22.05.2013, http://www.huffingtonpost.es/2013/05/22/borja-semper-zapatero-mejor-expresidente-n_3318144.html?ncid=edlinkusaolp00000003 [15.05.2015].
- Carrascosa D., *Jarrones chinos*, www.elpais.com, http://elpais.com/elpais/2015/01/23/opinion/1422033173_040060.html [19.05.2015].
- Casquero J., *De la división del viernes a la unidad del domingo*, „El País” 24.07.2000.
- Díez A., *“El presidente Zapatero no ha mentado nunca en el Parlamento”*, www.elpais.com, http://politica.elpais.com/politica/2013/11/28/actualidad/1385634911_911465.html [18.05.2015].
- Díez A., *Zapatero recupera la unidad del PSOE*, „El País” 24.07.2000.
- García de Blas E., Guede A., *De la bandera de EE UU al “coñazo”: más anécdotas de la Fiesta Nacional*, elpais.com, http://politica.elpais.com/politica/2012/10/12/actualidad/1350057475_295073.html [11.05.2015].
- Gil E., *Zapatero se reunió con Pablo Iglesias y Errejón sin informar a Pedro Sánchez*, <http://www.abc.es/espana/20150121/abci-zapatero-reunion-podemos-201501211016.html> [19.05.2015].
- González M., *Margallo acusa a Zapatero de perjudicar la extradición de etarras*, www.elpais.com, http://politica.elpais.com/politica/2015/03/02/actualidad/1425308556_524783.html [18.05.2015].
- González M., Díez A., *La cita sorpresa de Zapatero y Castro provoca un choque con Exteriores*, www.elpais.com, http://internacional.elpais.com/internacional/2015/02/26/actualidad/1424920716_831811.html [18.05.2015].
- Gutiérrez Calvo V., *Zapatero reivindica el zapaterismo*, www.elpais.com, http://politica.elpais.com/politica/2012/02/03/actualidad/1328293389_482932.html [12.05.2015].
- <http://resultados.elpais.com/elecciones/2011/generales/congreso/08/05.html> [20.05.2015]. <http://resultados.elpais.com/elecciones/2008/generales/congreso/08/05.html> [20.05.2015]. <http://elecciones.lainformacion.com/generales/congreso/2004/castilla-y-leon/avila.html> [20.05.2015].
- <http://www.congreso.es/consti/elecciones/generales/resultados.jsp?fecha=20/11/2011> [12.05.2015].
- La entrevista íntegra de Luis del Olmo al expresidente del Gobierno José Luis Rodríguez Zapatero*, www.rtve.es, <http://www.rtve.es/alcanta/videos/programa/entrevista-integra-luis-del-olmo-expresidente-del-gobierno-jose-luis-rodriguez-zapatero/1836497/> [28.04.2015].
- Martin Plaza A., *Las leyes del aborto en España: de la ley de supuestos de 1985 a la de plazos de 2010*, rtve.es, <http://www.rtve.es/noticias/20150218/leyes-del-aborto-espana-ley-supuestos-1985-plazos-2010/828240.shtml> [11.05.2015].
- Pérez-Amat E., *Zapatero anuncia que no será candidato a las elecciones de 2012 y abre la puerta a las primarias*, rtve.es, <http://www.rtve.es/noticias/20110402/zapatero-anuncia-no-sera-candidato-elecciones-2012-abre-puerta-primarias/421516.shtml> [10.05.2015].
- Precedo J., *Zapatero, la vida después de la troika*, www.elpais.com, http://politica.elpais.com/politica/2015/03/13/actualidad/1426269260_281662.htm [19.05.2015].
- Rodríguez Zapatero J.L., *El Dilema. 600 Días De Vértigo*, Barcelona 2013.
- Torres López J., *Zapatero exculpa a Zapatero*, www.elpais.com, http://ccaa.elpais.com/ccaa/2013/11/28/andalucia/1385670481_951684.html [18.05.2015].
- Valenciano reivindica las políticas sociales de Zapatero*, www.elpais.com, http://politica.elpais.com/politica/2014/04/26/actualidad/1398513273_749316.html [18.05.2015].
- www.rtve.es, <http://www.rtve.es/alcanta/videos/telediario/ex-presidente-del-gobierno-pedido-unidad-su-ultimo-discurso/1312689/> [18.04.2015].
- Zapatero celebrará el domingo los 10 años de la Ley de Violencia de Género*, europapress.es, <http://www.europapress.es/epsocial/politica-social/noticia-zapatero-celebrara-domingo-10-aniversario-ley-violencia-genero-primera-iniciativa-gobierno-20141119150048.html> [11.05.2015].

- Zapatero pide 'apoyo político e institucional' para el Gobierno de Rajoy*, [www.elmundo.es](http://www.elmundo.es/elmundo/2012/02/09/espana/1328795369.html), <http://www.elmundo.es/elmundo/2012/02/09/espana/1328795369.html> [16.05.2015].
- Zapatero se autocritica en un libro*, [www.elpais.com](http://politica.elpais.com/politica/2012/06/03/actualidad/1338716216_370284.htm), http://politica.elpais.com/politica/2012/06/03/actualidad/1338716216_370284.htm [13.05.2015].
- Zapatero se pone al servicio del Gobierno como nuevo consejero de Estado*, [www.elpais.com](http://politica.elpais.com/politica/2012/02/09/actualidad/1328800206_653231.html), http://politica.elpais.com/politica/2012/02/09/actualidad/1328800206_653231.html [13.05.2015].
- Zapatero, un ex presidente más*, [www.elmundo.es](http://www.elmundo.es/elmundo/2012/01/16/espana/1326724417.htm), <http://www.elmundo.es/elmundo/2012/01/16/espana/1326724417.htm> [13.05.2015].
- Zapatero: "No saldrá de mi boca una crítica a Rajoy. Mi voz tiene repercusión"*, [www.elpais.com](http://politica.elpais.com/politica/2013/05/24/actualidad/1369389765_714268.html), http://politica.elpais.com/politica/2013/05/24/actualidad/1369389765_714268.html [15.05.2015].
- Zapatero: el matrimonio homosexual "sí que es Marca España"*, [www.elpais.com](http://politica.elpais.com/politica/2014/04/24/actualidad/1398367664_158227.html), http://politica.elpais.com/politica/2014/04/24/actualidad/1398367664_158227.html [18.05.2015].

**„[...] najlepszy były premier” –
wizerunek i działalność José Zapatero
po zakończeniu sprawowania funkcji premiera Hiszpanii**

STRESZCZENIE

Niniejszy artykuł poświęcony jest wizerunkowi byłego premiera Hiszpanii, J.L. Rodrigueza Zapatero, po zakończeniu dwóch kadencji rządów Partido Socialista Obrero Español w grudniu 2011 r. Podjęta została próba sprawdzenia, co się dzieje z politykiem, a dokładniej z jego wizerunkiem, po zakończeniu politycznej kariery. Czy w takim momencie jest możliwa zmiana politycznego wizerunku? Czy były premier jest w jakiś sposób nadal interesujący dla mediów i dlaczego? W ostatnim okresie swojego urzędowania i tuż po zakończeniu swoich rządów Zapatero miał złą opinię. Po opuszczeniu Moncloi zdecydował się wycofać ze sceny politycznej i życia publicznego. Początkowo był umiarkowany i zdystansowany wobec bieżących wydarzeń politycznych, w wyniku czego przedstawiciele Partido Popular uznali, że Zapatero to: „najgorszy premier i najlepszy były premier”. Czy to określenie jest nadal aktualne? Czy Zapatero ciągle jest poprawny politycznie? W artykule podjęto próbę opisu i analizy wizerunku byłego premiera

**“[...] was the best prime minister” –
the image and activities of José Zapatero
as the former Prime Minister of Spain**

ABSTRACT

This article is dedicated to the image of the former Prime Minister of Spain, J.L. Rodriguez Zapatero after the two-term rule of the socialist Partido Obrero Español in December 2011. An attempt was made to check what happens to the politician, and more precisely to his image, at the end of a political career. Is this, at the moment, possible to change the political image? Is the former prime minister somehow still interesting for the media and why? In the last period of his tenure, and just after the end of his reign Zapatero had a bad reputation. After leaving Moncloi decided to withdraw from the political scene and public life. Initially, he was a moderate and distant to current political events as a result of which the representatives of the Partido Popular acknowledged that Zapatero was “the worst prime minister and best former prime minister.” Is this definition still valid? Is Zapatero still politically correct? This article attempts to describe and analyze the image of the former prime minister.